

EURÓPAI JOGG

Az Európai Jogakadémia folyóirata

A Szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Némethy János

Főszerkesztő: Dr. Keeskes László • Szerkesztők: Dr. Lomnici Zoltán, Dr. Gsztyovits András

ELNEK

Tartalom

Dr. Kecskés László: Prof. Dr. Szász Iván emlékére / 1

Európai Jogi Fórum

Dr. Halász Vendel: Beveszik-e az amerikai méregpirulát az Európai Unióban? / 3

Dr. Simon Károly László: A 44/2001/EK tanácsi rendelet és a nemzetközi közúti árufuvarozási egyezmény (CMR) viszonya / 17

Jogharmonizáció

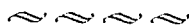
Dr. Gyekiczky Tamás: Kit védünk? A fogyasztó közösségi jogi fogalmának társadalmi összefüggéseiről / 24

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata

Tahyné Dr. Kovács Ágnes: A génmódosított növény által érintett méz, valamint virágpór alapú étrendkiegészítők uniós jogi szabályozása – az Európai Unió Bíróságának legújabb ítélete tükrében / 31

Aktuális

Dr. Gombos Katalin: „Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata (Szerkesztette: Osztovits András)” – könyvismertető / 38

Sommaire

Dr. László Kecskés: En mémoire du Prof. Dr. Iván Szász / 1

Forum Juridique Européen

Dr. Vendel Halász: Est-ce-que l'on va prendre la poison-pill américaine au sein de l'Union Européenne? / 3

Dr. László Simon Károly: La rapport entre le Décret N° 44/2001/CE du Conseil et la Convention sur le Fret Routier International (CMR/CFRI) / 17

Harmonisation juridique

Dr. Tamás Gyekiczky: Qui protégeons-nous? Du contexte social du concept juridique communautaire du consommateur / 24

Jurisprudence à la Cour de l'Union Européenne

Dr. Ágnes Kovács Tahyné: La législation communautaire du miel concerné par les végétaux génétiquement modifiés et des compléments alimentaires à base de pollen – au regard de la dernière décision de la Cour de l'Union Européenne / 31

Actualités

Dr. Katalin Gombos: Compte rendu de livre – „Explication des contrats portant sur l'Union Européenne et sur le fonctionnement de l'Union Européenne (Rédigé par: András Osztovits)” / 38

EURÓPAI JOG

Az Európai Jogakadémia folyóirata

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Németh János

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bándi Gyula, Dr. Békés Imre, Dr. Czúcz Ottó, Dr. Ficzer Lajos, Dr. Forgács Imre, Dr. Harmath Attila, Dr. Horváth Jenő, Dr. Kende Tamás, Dr. Németh Anita, Dr. Paczolay Péter, Dr. Polt Péter, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Solt Pál, Dr. Várkonyi Vera

Főszerkesztő: Dr. Kecskés László • Szerkesztők: Dr. Lomnici Zoltán, Dr. Osztovits András

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. • 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

E-mail: info@hvgorac.hu • Internet: www.hvgorac.hu

Felelős kiadó: dr. Frank Ádám, a kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: dr. Gábor Zsolt • Műszaki szerkesztő: Bors Kriszta • Nyomás: Regisztr Nyomda HU ISSN 1587-2769

A szerkesztőség címe:

1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél • Előfizetési díj 2012. évre: 11 640 Ft • 1 szám ára: 1940 Ft • Megjelenik kéthavonta.

Contents

Dr. László Kecskés: To the memory of Prof. Dr. Iván Szász / 1

European Legal Forum

Dr. Vendel Halász: Will the poison pill be taken in the European Union? / 3

Dr. László Károly Simon: The relation between Commission Regulation (EC) No 44/2001 and the Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road (CMR) / 17

Legal approximation

Dr. Tamás Gyekiczky: Whom do we protect? On the social coherences of the concept of a consumer in Community Law / 24

Legal practice of EU Court

Dr. Ágnes Tahyné Kovács: The EU legislation on honey and pollen-based food supplements affected by genetically modified plant – in the light of the recent judgment of EU Court / 31

Actual

Dr. Gombos Katalin: „The commentary of the Treaty on the European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (ed. András Osztovits)” – book review / 38

Inhaltsverzeichnis

Dr. László Kecskés: Zum Gedenken an Herrn Prof. Dr. Iván Szász / 1

Europäisches Rechtsforum

Dr. Vendel Halász: Wird die amerikanische Giftpille in der Europäischen Union eingenommen? / 3

Dr. Károly László Simon: Das Verhältnis der Verordnung (EG) Nr. 44/2001 des Rates und des internationalen Übereinkommens über den Straßengüterverkehr (CMR) / 17

Rechtsharmonisierung

Dr. Tamás Gyekiczky: Wen verteidigen wir? Über die gesellschaftlichen Zusammenhänge des gemeinschaftsrechtlichen Begriffs des Verbrauchers / 24

Die Rechtssprechung des Europäischen Gerichtshofs

Dr. Ágnes Kovács Frau Tahy: Die Regelung des durch die gentechnisch veränderten Pflanzen betroffenen Honigs sowie die der aus Pollen hergestellten Nahrungsergänzungsmittel in der Europäischen Union – im Hinblick des neuesten Urteils des Gerichtshofs der Europäischen Union / 31

Aktuell

Dr. Katalin Gombos: „Die Erklärung der Verträge über die Europäische Union und über das Funktionieren der Europäischen Union (hrsg. von András Osztovits)” – Rezension / 38

~ ~ ~ ~
JOGHARMONIZÁCIÓ
 ~ ~ ~ ~

Kit védiünk? A fogyasztó közösségi jogi fogalmának társadalmi összefüggéseiről

A fogyasztó fogalmát a jogszabályok definíciói mellett társadalomkutatók, jogtudósok és kommentárárók munkáiból tisztázhatjuk. Nem csodálkozunk azon, hogy e fogalom-meghatározások egymásnak ellentmondóak, vagy korszakonként eltérőek. Felvetődik azonban egy kérdés, mi áll e változó, nem ritkán a gazdasági – jogi folyamatokhoz igazodó, rugalmas fogalomalkotás mögött. Van-e valamilyen fogalmi háló, amely rendezőelvként összefogja számunkra a különféle definíciók tartalmát. Tanulmányunk e háló logikái – fogalmi sarokpontjait tisztázza, így bemutatja a közösségi jog által védett fogyasztó gazdasági – társadalmi (piaci) karakterét. A tanulmány egy nagyobb kutatás és összegzés része, e munkákra most csak utalni tudunk.¹ Az elemzések elsősorban a közösségi jogra és annak társadalmi héttérre koncentrálnak, ám a magyar szabályozás (szakirodalom) mellett – ahol lehetséges – kitérnek a számunkra irányadó német jogi szabályozásra, és tudományos elméletekre is.

Az elemzés módszertanáról

A jog normatív tartalma soha nem légtérre épül, így a jogi dogmatika a mögöttes társadalmi összefüggésekből értelmezhető. E szociológiai evidencia azt az üzenetet hordozza, hogy a jogi fogalmak kifejezik az egyes társadalmi helyzetek és folyamatok jogi értelmezését, mivel a társadalom és a gazdaság szabályozási igényének sokoldalú transzformációval előállított struktúráit tartalmazzák. E tudásszociológia tényállás értelmében a „*a dogmatika konstruktív gondolkodási alakzatai nem a jog belső alkotóelemei*”², hanem a jogi komplexitás működésének eredményei, amelyek a jogi rendszer szabályozó és rendet teremtő funkciójában értelmezhetőek. A fogalmi rendszerek mikrokozmoszában megjelenik az egész intézményesült társadalmi intézményrend, a világegész makrokozmosza – írják Thomas Luckmann és Peter L. Berger alapművükben.³ Természetesen a jogi dogmatika e felfogása az analitikus társadalomtudományi elemzés számára releváns, a jogi élet vagy a jogi tudomány a normatív összefüggésekre és folyamatokra összpontosít.⁴ A tudásszociológiai szemléletmód modellalkotási módszertanából kiindulva tehát először a fogyasztó, mint klasszikus piaci szereplő társadalmi jegyeit (tulajdonságát) keressük vissza a

jogi fogalmakból és jogi definíciókból, majd az ettől eltérő fogalmi szerkezeteket tesszük nagyító alá. Reméljük kiderül, a védelembe részesített fogyasztó alaprajzra, társadalmi jellemzője korszakonként és jogtípusonként egymástól eltér, és ebben az eltérő színvonalban a közösségi jog – az uniós jog – egy sajátos, konzekvens, és semmivel nem rokonítható fogyasztó felfogást képvisel.

A piacsabályozó magánjog fogyasztója

A XIX. században születtek meg a nagy európai magánjogi kódexek, mintájuk a francia Code Civil, a napóleoni törvénykönyv volt.⁵ Közép-Kelet Európa, néhol kodifikált Polgári Törvénykönyvvel, néhol a nélkül, e napóleoni jogelveket vette át, nem ritkán német (BGB)⁶ közvetítéssel. Ebben az európai magánjogi rendszerben a piaci szereplők magatartásának szabályai „a liberális kapitalizmus” avagy a klasszikus piacgazdaság jogelvein alapultak. A piac szereplőinek (eladó–vevő, szolgáltató–ügyfél) szerződése nemcsak magánügynek (állami direkt szabályozáson kívüli területnek) számított, hanem a feleket egyenjogú, mellérendelt és azonos piaci erőpozícióval rendelkező jogalanyokként határozta meg és szabályozta a magánjog.

A fogyasztó e rendszerben nem kiemelt jogi entitás vagy jogi személyiség. Vevő, szerződéskötő piaci aktor, aki piaci magánautonómiával rendelkezik, és éppen ezért nincs szüksége külön védelemre. A piac működési szabályai és működési logikája megvédi őt is, hasonlóan a piac többi szereplőjéhez. Nem szükséges ezért felszerelni sem külön védelmi jogintézményekkel, akár a kedvezőbb szerződéskötési, felelősségi vagy elállási jog kötetmi jogi klauzuláival. Az elmélet és a belőle eredő gazdasági jogfelfogás nem csak a XIX. századra jellemző, a XX. században Hayek, Friedmann, a Chicagói iskola közgazdászai e talajon és hagyományon álltak.⁷ A fogyasztó nem védelem nélküli, ám védelméhez elegendőek a klasszikus magánjog klasszikus eszközei. Drexl ezt a fogyasztóvédelmi modellt *konstitutív védelmi modellnek* nevezi, amelyben a fogyasztó piaci önállóságát, önhatalomból eredő piaci pozíciójának megerősítését, a piaci egyensúly helyreállítását a piaci verseny szabadságának és a szereplők formális magánautonómiájának erősítésén keresztül teremtik meg.

A bemutatott modellre épülő fogyasztóvédelmi politikák a piaci szereplőként értelmezett fogyasztó információ készletének erősítésével, a fogyasztó döntésképeségének feljavításával, a nem megengedett, tisztességtelen piaci feltételek magánjogi szankciójával operálnak. Fogyasztói tanácsadás, tanulás és piaci információk nyíltá tétele egyaránt szerepel a fogyasztóvédelmi elemek között. A modell az *önálló, de felületes* piaci szereplőt védi, s ehhez döntően a klasszikus magánjog eszköztárát használja fel.

Voltaképpen a fogyasztóvédelem Európán kívüli megindítása is e modellben gondolkodott. Amikor Kennedy elnök a fogyasztói jogok négy aspektusát emelte ki, így az *információra, a biztonságra, a választásra, és a meghallgatásra* való jogot, e modell keretein belül maradván hirdette meg programját.⁸

Fogyasztóvédelem az aszimmetrikus piaci modell alapján

A XX. század harmincas éveitől kezdve – először éppen az USA-ban – az üzleti élet és annak szabályozó rendszere átalakult. Megjelentek a szerződési blanketák, a piacokat ellepték a tömegárúk. A reklám, a különböző fogyasztásra ösztönző információöszön hatására a fogyasztó (vevő) egyre kevésbé tudta összehasonlítani a különböző árucikkeket egymással, vagy ha igen, akkor az összehasonlítás alapjául szolgáló információkat az eladó, többnyire a piaci monopolhelyzetben lévő gyártó önmaga számára kedvező módon manipulálta. Mindezek eredményeként a szerződéskötéskor a vevők (fogyasztók), mint magánjogi szereplők már nem voltak abban a helyzetben, hogy a megkötendő szerződésük minden egyes pontjáról egyeztessenek, a szerződésekbe többé már nem lehetett belefoglalni az áru egyedi paramétereit, vagy az adásvétel különös jogi feltételeit. Nem véletlen, hogy magában az USA-ban nagyon korán (1872-ben) kialakultak olyan játékszabályok, amelyek a gyártók, vagy szolgáltatók piaci magatartását közjogi eszközökkel szabályozták, főleg a termékek műszaki, technikai, piaci paramétereinek standardizálásával. A XX. század harmincas éveitől egyre több, a fogyasztói javak piacának vásárlóit védő önszerveződés, szervezet alakultak meg. Előtérbe került a *kompenzációs fogyasztóvédelmi modell*, amelyben a jogi szabályozás a fogyasztói csoportoknak, mind kollektív piaci szereplőknek juttatott többletjogokat. Sajátos jogintézményekkel kompenzálta a fogyasztókat, így felbontotta az egyéni autonómiára épülő klasszikus magánjogi szerződési rendszert. Nem az egyes piaci önállóságra ítéltetett individuális fogyasztó, hanem a fogyasztók általánosan meghatározott *csoportja* jutott hozzá a privilegizált jogi státuszhoz, az egyéni fogyasztó csak akkor, ha a joggyakorlat az ő piaci pozícióját e csoport tagjaként értelmezte. E „szerepspecifikus” fogyasztóvédelmi politika a fogyasztóknak, mint társadalmi csoportnak a piaci egyensúlyát akarja megteremteni egy másik szociális

csoport a termék előállítók vagy forgalmazók csoportjával szemben. Ennek értelmében a fogyasztóvédelmi szabályok átlépi a magánjog határát és az egész jogi rendszerre kiterjednek. A jog valamennyi része hozzászámítható a piaci folyamatokat szabályozó fogyasztóvédelmi joghoz – írta Drexler.⁹

Az aszimmetrikus fogyasztóvédelmi modell igazi megvalósulása az Európai Unió fogyasztóvédelmi joga. A szakirodalom e modell kapcsán egyenesen az önállóságától megfosztott, gyámság alá rendelt fogyasztóról ír. Joggal, mivel a közösségi jog napjainkra kialakított közjogi és magánjogi eszköztára, de különösen e tanulmány centrumában álló magánjoga alapvetően eltér a szerződéseket szabályozó klasszikus magánjogi modelltől.¹⁰ Így e jogi modell a feleket nem tartja a piacon egyenrangúnak, hanem a fogyasztót alárendelt, külön jogi védelemre méltónak tekinti, s a felek között kötött, korábban a magánjog részeként értelmezett, fogyasztói szerződést közvetlen alkalmazandó állami előírásokkal tölti fel, megteremtve az általánostól eltérő, a fogyasztónak kedvezőbb igényérvényesítés (békéltető testületek, fogyasztó közeli bírói fórumok, közérdekű keresetek) lehetőségét. A közösségi jog szabályozási modellje azonban nemcsak az objektív intézményi struktúrákat, hanem a jog minden ágazatát (magánjog–közjog, anyagi jog – eljárásjog) befogja és egy sajátos, egyedi fogyasztói magatartást, pszichológiai entitást teremtett meg.

A fogyasztó az Opera új fantomja?

Meinrad Dreher 1997-es cikkében¹¹ – utalva a népszerű operára – a fogyasztó fogalmának, mindenekelőtt annak egyén lelkületének paradigmáit elemzi. Kimutatja, a nemzeti–tagállami jogok (mindenekelőtt a német) a közösségi jog fogyasztó fogalmától eltérő módon gondolkodnak, és védelemre méltónak tekintik a „felületes”, kritikátlan (konstitutív védelmi modell) fogyasztóját. E felfogáson alapult a kilencvenes évek elején a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság ítéltkezése. A modelltől következik, hogy a magánjogi eszközök kiteljesítése mellett – amelyek a fogyasztó piaci autonómiájának megerősítését szolgálják – e felfogás lassan, de bevezeti, legitimé teszi az állami (közjogi) eszközökkel folytatott fogyasztóvédelmi politikát. A kiskorúvá (unmündigen) és segítség nélkülivé tett (vált) fogyasztó ugyanis (logikusan) társadalmi–gazdasági státusza miatt rászorul az állam mentőövére, az állam jogi gondoskodására, ami nem áll meg a magánjogi intézmények megerősítésénél. A német jog tehát ebből kiindulva sokoldalú, és összetett, állami eszközöket alkalmazó védelmet biztosít a fogyasztó számára.

Dreher az európai jogalkotás fogyasztóvédelmi intézményrendszerét ezzel ellentétes és lényegében eltérő fogyasztói modellhez köti. Igaz, hogy a fogyasztó alárendelt helyzetben van, de az EuB joggyakorlatából és a jogforrásokból összerakható képből az „értelmes és tájékozott”, „figyelmes és körültekintő” fogyasztó lép

elénk, akit a fogyasztói önszerveződés és képviselő fórumain a közösségi jog aktív jogokkal szerel fel. Nem csupán az állami (közjogi) védelem elismerése tehát, ami e felfogásból következik (kompenzációs védelmi modell), hanem a fogyasztóvédelmi mozgalmak dinamikájának megerősítése, azoknak az aktív jogrendbe történő bevezetése, a fogyasztói igény érvényesítése különböző csatornáinak, eljárási rendjének kiépítése.

Az értelmes és tájékozott fogyasztó védelme az EuB ítéleteiből, a kibocsátott jogforrásokból valóban összerakható.¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról a preambulumban egyértelműen leszögezi: „... *Az arányosság elvével összhangban és az abban foglalt védelem hatékony alkalmazása érdekében ez az irányelv azt az átlagfogyasztót veszi viszonyítási alapul, aki a Bíróság értelmezése szerint megfelelően tájékozott, figyelmes és körültekintő, figyelembe véve a társadalmi, kulturális és nyelvi tényezőket is...*”

A közösségi jogi szabályozás ennek ellenére nem negligálja a fogyasztó csoporttagként történő értelmezését (szerepspecifikus védelem), valamint a fogyasztónak (mint bizonyos – akár specifikus – csoporttagnak) a piacon elfoglalt aszimmetrikus helyzetének elismerését. „... *ez az irányelv rendelkezik azon fogyasztók kizárásának megakadályozásáról is, akik tulajdonságaik alapján különösen kiszolgáltatottak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatoknak. Amennyiben egy kereskedelmi gyakorlat célzottan egy bizonyos fogyasztói csoportra – például a gyermekekre – irányul, kívánatos, hogy a csoport átlagtagja szempontjából megvizsgálják a kereskedelmi gyakorlat hatását... Amennyiben bizonyos tulajdonságok – mint a kor, fizikai vagy szellemi fogyatékoság vagy hiszékenységek – a fogyasztókat különösen kiszolgáltatottá teszik valamely kereskedelmi gyakorlattal vagy az annak alapjául szolgáló termékkel szemben, és valószínűsíthetően a gyakorlat csak e fogyasztók gazdasági magatartását torzítja a kereskedő által ésszerűen előre látható módon, helyénvaló őket megfelelő védelemben részesíteni a gyakorlatnak az adott csoport átlagtagja szemszögéből történő vizsgálata révén.*”

A védelemben részesülő fogyasztó tehát értelmes és tájékozott (szubjektív oldal), azonban piaci helyzete a másik féllel szemben alárendelt (aszimmetrikus). Kizárólag mint a fogyasztói csoport(ok) tagja élvezi a jog védelmét. A fogalom komplex, s megnyitja az utat az ugyancsak sok szálon futó, összetett fogyasztóvédelmi politikák kialakításának irányába. Különösen erőteljesen jelenik ez meg a közösségi (uniós jog) eljárásjogi, perjogi részében.

A fogyasztó perjogi védelme

A fogyasztó jogvédelmét biztosító szabályokat számos csoportosítási szempontból vagy számos témakör szerint rendezhetjük el.¹³ Kende Tamás – Szűcs Tamás a termé-

keket és / vagy a szolgáltatásokat szabályozó jogszabályok mellett a közvetlen piaci magatartások alakítását, illetőleg a távollévők között kötött szerződések (ügyletek) szabályait különbözteti meg. Gyakorlatilag a 13 irányelv mellett – amennyiben ide tartozónak tartjuk az utasok védelmét¹⁴ – számos rendelet előírásait kell a fogyasztóvédelem körébe sorolnunk.

Figyelmünket a leginkább kidolgozott modell, a közösségi jog fogyasztó fogalmának leginkább konzekvens jogszabályára, a Tanács 44/2001/EK¹⁵ rendeletére fordítjuk. A Rendelet szerint a fogyasztónak joga van a kedvező joghatósági fórum előtti perlésre, a jogvédelmi cél pedig a fogyasztó hatékony joghoz juttatása. A peralany felperesnek, mint a fogyasztói csoport tagjának lehetősége nyílik a számára kedvezőbb (lakóhelyén lévő) bírói fórum igénybevételére, de csak és szigorúan individuálisan, egyéni fogyasztói státuszában eljárva. Ezért nem mindegy, hogy a rendelet miként határozza meg a fogyasztói csoport tagságát, mihez köti a fogyasztói minőséget.

A Rendeletben alkalmazott fogyasztó fogalmat autonóm és megszorító fogalomértelmezéssel kell meghatározni. Jóllehet a fogyasztói *jogalanyiság* primer meghatározását a Rendelet megadja, így a Rendelet 15. cikkének 1. bekezdése olyan *személyről* beszél, *aki a kereskedelmi és szakmai tevékenységén kívül köt szerződést*¹⁶, mégis szükséges volt az EuB jogértelmezésére. Annak ellenére, hogy dogmatikai megfogalmazás pontos volt, tartalmilag mégis sokféleképpen lehetett értelmezni, (pl. a személy fogalma alatt a természetes és a jogi személy egyaránt meghúzódhat). Ebből eredően a fogyasztó fogalma jogalanyisági elemének pontosabb meghatározására még a Rendeletet megelőző Brüsszel-I Szerződés¹⁷ hatálya alatt megindultak az EuB¹⁸ felé a megkeresések. A Bíróság mára történeti értékű ítélezési hagyományt teremtve számos ítéletében tárta fel – közelítő pontossággal – a fogyasztó jogalanyiságának elemeit (egyébként ezen ítéletek mondták ki a fogalom autonóm¹⁹ jellegét, továbbá a fogalom megszorító értelmezési kötelezettségét is²⁰). A Gruber ügy ítéletében a Bíróság azt az álláspontot fejtette ki, miszerint a fogyasztó megszorító fogalma a különleges szerződéssel (fogyasztói szerződéssel) érintett személy *helyzetére*, nem pedig az érintett személy szubjektív körülményeire reflektál. „... *Kizárólag az egyén magánfogyasztásával kapcsolatos szükségleteinek kielégítését célzó, szakmai tevékenységtől vagy ilyen céltól független szerződés tartozik azon különleges rendelkezések hatálya alá, amelyeket az egyezmény a fogyasztó – mint gyengébbnek tartott fél – védelmére ír elő...*”²¹ E meghatározásban dominál a gyengébb fél védelmének célkitűzése, ami a Bíróság jogértelmezésének egyik tartóoszlopa.

A *jogalanyiság* tehát a fogyasztóra, mint olyan magánfelhasználóra utal, aki természetes személy. A Rendelet alkalmazása szempontjából a közösségi jog fogalomértelmezése a kötelező, ám az autonóm és megszorítóan értelmezett fogyasztó fogalom, eleve *kizár* bizo-

nyos jogalanyokat a fogyasztói körből, és ezzel együtt a privilegizált bírói fórum igénybevételének lehetőségéből.

A fogyasztó fogalmának másik jellemző közösségi jogi kritériuma a *jogviszony jellege*, azaz a fogyasztó és a vállalkozás között kialakított jogi kapcsolat tulajdonsága. A kapcsolat a fogyasztó és vállalkozás között *szereződéses* kapcsolat, e követelményt a Bíróság még a Brüsszeli Egyezmény értelmezése során fogalmazta meg, máig ható érvénnyel. A privilegizált joghatóság csak akkor vehető igénybe, amennyiben a fogyasztó magánszemély, „és ha a bírósághoz benyújtott kereset... a fogyasztó és az eladó között megkötött szerződéshez kapcsolódik... és amely kölcsönös és egymástól függő kötelezettségeket keletkeztet a két szerződő fél között...”²² Amennyiben nincs ilyen megkötött szerződés, azaz csak szerződés „jellegű” a felperes igénye – pl. a felek vitatják a szerződés létrejöttét –, a privilegizált joghatósági fórumot nem lehet igénybe venni, a jogvita – a Rendelet jelenlegi rendszerében – az 5. cikk. 1. pont a) alpont alá tartozik.²³

A Bíróság az *Ilsinger* ügyben megerősítette álláspontját, egyúttal korrigálta a Brüsszeli Egyezmény és a Rendelet eltérő szövegezését. A fogyasztó és a vállalkozás közötti kapcsolatot is *szigorúan* kell értelmezni, azaz a Rendelet céljával összhangban. Ezért a Rendelet alkalmazhatósága szempontjából a szerződés létezése elengedhetetlen, a *szereződéses kapcsolat létrejöttéhez pedig az szükséges, hogy a fél határozott, a tárgyat és a terjedelmet illetően kellően pontos ajánlattétellel vállaljon jogi kötelezettséget*. Ennek hiányában csak szerződés-előkészítő, vagy kvázi-kontraktuális jellegű kapcsolatról beszélhetünk, ami kizárja a privilegizált joghatósági szabály alkalmazhatóságát.²⁴

A Rendelet alkalmazhatóságának további feltétele, eleme, a fogyasztó és a vállalkozás (eladó, szolgáltató, stb.) közötti jogviszony *aszimmetrikus* jellege. A Rendelet jogvédelmi célja – amiként a Brüsszeli Egyezménynek is – hogy „a gyengébb felet az érdekeinek megfelelő, az általános szabályoknál kedvezőbb joghatósági szabályokkal kell védelemben részesíteni.”²⁵ Ez az a jogvédelmi cél, amelyből a kereskedelmi és szakmai tevékenységet nem folytató végső fogyasztó jogvédelme levezethető, amint ezt a Bíróság az állásfoglalásaiban megtette.²⁶ Eltekintve a fogyasztó jogalanyi fogalmától, megállapítható, hogy e jogvédelmi törekvés mögött egy ún. „objektív” (vagy gazdaságszociológiai) helyzet található, amelyben a fogyasztó gyengébb fél, jogkérdésekben járatlan, ám nem foglal el azonos (egyenlő) gazdasági (piaci) pozíciót a vele szemben szerződő másik féllel szemben. Jogviszonya tehát aszimmetrikus, és ez az aszimmetria a fogyasztói szerződések legfontosabb jellemzője. Ha „*valamely személy kereskedelmi vagy szakmai körében köt szerződést, akkor e személyt a szerződő partnerével egyenrangúnak kell tekinteni, és így ilyen esetben nem alkalmazható a ... fogyasztók érdekét szolgáló külön védelem*” mondta ki – szinte

megfordítva a logikát – a Bíróság a *Gruber kontra Bay Wa AG* ügyben hozott ítéletében.²⁷

Nem közömbös az sem, ki kötötte meg a szerződést. A szerződést a **fogyasztónak** kell megkötnie, azaz a jogvédelem akkor nyújtható, ha a szerződést a fogyasztó ebben a jogi minőségében már megkötötte. Nem áll fenn tehát a jogvédelmi igény, amennyiben a fogyasztó jogutódként belép egy kereskedelmi szerződésbe, és akkor sem, ha a fogyasztóra engedményeznek egy kötelmi igényt. Az előbb idézett *Ilsinger* ügy ítéletéből mindez egyértelműen következik, a Bíróság a nem fogyasztó által kötött, vagy a magánszemély nem fogyasztói minőségében kötött szerződését (*Gruber c. Bay Wa AG* ügy) határozottan kizárja a rendelet privilegizált joghatósági köréből. A fejezet címe – érvel pl. az *Ilsinger* ügyben a Bíróság – „*Joghatóság fogyasztói szerződések esetén*”, ami összhangban a rendelet jogvédelmi céljával, csak a fogyasztó által (fogyasztói minőségben) megkötött szerződések eseteire vonatkozik.²⁸

A Rendelet által élénk tárt, és a Bíróság által ítéletekben konkretizált fogyasztó fogalma – összefoglalóan megállapíthatjuk – tartalmazza a fogyasztói karakter „okos, és tájékozott” elemét, mivel a fogyasztó szerződést köt, amit csak felelős polgári jogi alanyként tehet meg, továbbá a fogyasztó objektív „aszimmetrikus” piaci helyzetét. Ebben az értelemben befogja a fogyasztó szerepének társadalmi komplexitását, de nem nyit utat a felületes és felszínes, meggondolatlan fogyasztót kiegészítő korlátlan állami politikának. Ezt egyébként sem tehetné meg, mivel egy perjogi intézmény esetében így messze túlmenne a jogalkotási célon.

A perjogi megoldás nem kritika nélküli. A nemzetközi magánjogi irodalomból, illetve a német perjogi irodalomból számos, és a szerzők jelentőségét ismerve súlyos ellenérv fogalmazódott meg. Haimo Schack szerint ezért a privilegiumért a nemzetközi magánjog nagy árat fizet, s nem csak a kétszintű igazságszolgáltatási fórum kialakításának árat, hanem az igazságosság érvényesítésének ellehetetlenülését is. A fogyasztó szerepébe ugyanis olyan természetes személyek kerülhetnek be (mondjuk hiteladósként), akik (egy másik) hitelező intézetek tulajdonosai, vagy árukat előállító vállalkozások tőkései. Végül ez a privilegizált bírói fórum súlyosan sérti az „*actor sequitur forum rei*” elvét.²⁹

Rolf Schütze véleménye ebben a kérdésben megegyezik Schack álláspontjával. Szerinte a fogyasztó védelme miatt kialakított speciális bírói fórum nemcsak egy másodosztályú igazságszolgáltatást hoz létre az európai jogi térben, hanem megrendíti a bizalmat a jogállamiságban és a törvény előtti egyenlőségben. Nem igen magyarázható – írja –, hogy amíg egy nagy értékű ügyben a joghatósági fórum nem vitatható, és az európai elveknek megfelelően minden tagállam bíróságában meg kell bízniuk az európai polgároknak, addig egy porszívó árának részletfizetését vitató adósnak jogában áll eleve megkérdőjeleznie a gyártó székhelye bíróságának eljárási tisztességét és korrektségét.³⁰ A kritikák mögött

azonban egyértelműen kimutatható a klasszikus magánjog fogalomrendszere a piacszabályozást a szabad verseny keretei között elképzelő jogfelfogás.

További fogyasztói modellek

A hatályos német polgári anyagi jogban a BGB 13. §-a határozza meg a fogyasztó polgári jogi fogalmát. *Fogyasztó mindaz a természetes személy, aki a jogügyletet abból a célból köti, hogy az sem a gazdasági (gewerbliche), sem az önállóan üzemeltetett foglalkozási tevékenységéhez nem tartozhat hozzá.* A Németországi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof) a törvényi értelmezést azzal egészítette ki, hogy a fogyasztó csak akkor minősül fogyasztónak, ha a vele szerződő fél minden kétségtől mentesen, egyértelműen az összes körülményt mérlegelve számolhat a természetes személy eme objektív szándékának fennállásával. Amennyiben nem, akkor a szerződő magánszemély még akkor sem tekinthető fogyasztónak, ha mint magánszemély köti meg a szerződést.³¹

A BGB rendszerében a – fejezetcímként megjelölt – jogi személyek három csoportja található, a természetes személy, a fogyasztó és a vállalkozás. Ebben a konstrukcióban azonnal felvetődik a kérdés, a fogyasztó önálló jogalany-e a természetes személy mellett, vagy a természetes személy egyik, nevesített leágazása (alcsoportja, fajtája). A kérdés egyszerre tűnik rossz értelmű jogász-kodásnak, és értelmes problémának. Rossz kérdésnek sejlik, mivel a törvényi definíció szövege természetes személyt határoz meg fogyasztóként, tehát nem lehet egyenlőségjelet tenni a két jogalanyi minőség közé. Értelmes a kérdés viszont azért, mert a BGB szabályai a fogyasztót olyan önálló jogalanyisággal és speciális intézményekkel szerelték fel, amelyekkel a természetes személy e minőségében nem rendelkezik. Így a fogyasztói hitelszerződések, a sajátos elállási, felmondási és szavatossági jogok a természetes személyeknek csak akkor állnak rendelkezésére, amennyiben „többletpozícióba” kerülnek, azaz fogyasztók lesznek. Jauernig a BGB Kommentárában azt írja, hogy a természetes személy által követett üzleti cél a természetes személy *magánszférájának* rendszerén belül marad, vagy olyan tevékenységhez tartozik, amely nem önálló foglalkozási tevékenység. A fogyasztó belső szándéka, akarata egyedül nem döntő tényező, a jogügylet *tartalma* a lényeges. E felfogásból érthető a BGH már idézett ítélete, amikor objektív célként értelmezi a törvény szövegét.³²

A magyar szabályozás éles töréseket tartalmaz. Hatályos jogunkban a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény értelmező rendelkezései szerint *a fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz, vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.* A definíció alapján egyértelmű, hogy a fogyasztó az **természetes személy**, még akkor is, ha a definíció feltűnő módon az áru gyűjtőfogalma

alatt vonja be a szolgáltatásokat, vagy a vagyoni értékű jogokat a fogyasztói körbe.³³

Magánjogi kódexünk szerint [Ptk. 685. § d) pontja] a Ptk. alkalmazási körében a fogyasztó *a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy.* A fogyasztó tehát nem csak természetes személy, mivel a Ptk. a személy fogalma alá sorolja a jogi személyeket is. Az értelmezést alátámasztja a fogyasztói szerződés fogalma, amely a fogyasztó és (általában véve) a *személy* között jön létre, hiszen a fogyasztóval szerződő fél, mint gazdasági vagy szakmai tevékenységet folytató „személy”, legtöbbször jogi személy.³⁴ Amíg tehát a hatályos fogyasztóvédelmi törvény nagymértékben a közösségi jog értelmezését használja, addig a Ptk. sokkal tágabban határozza meg a fogyasztó fogalmát, mivel kiterjeszti azt a természetes személyek körén túlra. A Rendelet alkalmazása szempontjából mindez voltaképpen – tekintettel a közösségi rendelet (és fogalmainak) elsődleges és kizorító érvényességére – nem érdekes, azonban a fogyasztó jogvédelme szempontjából e differencia egyáltalán nem közömbös. Úgy tűnik, a közösségi jog jogvédelme szűkebb, mint a hazai magánjogi kódex által nyújtott jogvédelmi kör.

Mind a német, mind a magyar szabályozás eltér tehát a közösségi jogtól, és eltér annak fogalmi bázisától is. A fogyasztó fogalma nem reflektál a fogyasztó társadalmi minőség összetevőire, sőt – a magyar – még a természetes és jogi személyek között sem tesz különbséget. A német anyagi jog magánjogosította, és ezzel a magánjog rendszerébe emelte be a fogyasztót, kétféle piaci pozíció szabályozását bízva ezzel a magánjog intézményeire. A magánjog a közösségi jog fogyasztóvédelmi irányelveinek 1996-os BGB-be iktatása óta nem csak a piacon azonos jogokkal és kötelezettségekkel felszerelt jogalanyok kötelmeit tartalmazza, hanem az aszimmetrikus pozícióba került fogyasztó és vállalkozó, szolgáltató jogviszonyának szabályait is. A magyar Ptk. kodifikációja során felmerült e gondolat, azonban – mivel még nyitott kérdésekről van szó – végleges értékelés nem adhatunk, e kérdéskör egyébként egy másik tanulmány tárgya lehetne.

Mindenesetre a tagállami – nemzeti jogok itt bemutatott alakzatai és változatai korántsem tartalmaznak olyan egységes és következetes modellt, mint a közösségi jog. Nem karakterizált a fogyasztó sem, így a jogvédelem kiterjedhet azokra a felületes, és alig informált, a piaci megfontolást nélkülöző fogyasztókra is, akikre a közösségi jog nem. Ellenben, mivel a jogvédelem minimális szintje éppen az értelmes fogyasztó, a tagállami szigorúbb normák megengedhetősége éppen e jogvédelemnek a „felületes”, nem mérlegelő fogyasztóra való kiterjesztését jelenti. Dreher ezért beszél a szubszidiárius tagállami fogyasztói jogok kialakulásának veszélyéről. A nemzeti – tagállami jogok, úgy tűnik, egyetlen egy oldalt ismernek el a fogyasztói minőségből, annak aszimmetrikus piaci pozícionáltságát. Pedig éppen ez az, ami újabban megkérdőjelezi a fogyasztói jogvédelem indokoltágát.

A közösségi jog jogvédelme, mivel erősen *kontraszelektív* a nem magán célú felhasználóra, legyen az végfelhasználó vagy egyéni magánvállalkozó, esetleg szabadfoglalkozású jogalany, nem terjed ki.³⁵ A Rendelet jogvédelmi céljának indoka például a fogyasztó piaci helyzetének egyenlőtlensége – aszimmetriája – a vele szerződést kötő másik féllel szemben. Ez az értelmezés azt jelenti, hogy a nem – fogyasztói üzleti világban nincs szükség ilyen védelemre, mert ott a felek egyenrangúak. Nem védi tehát az értelmes, megfontolt egyéni vállalkozót sem, a piacon fellépő szabadfoglalkozású, egyáltalán nem felületes, vagy alulinformált természetes személyt.

A fogyasztó jogvédelmének indokolása, egyúttal más piaci aktorok kizárása a jogvédelem köréből a klasszikus (liberális) piaci, és a klasszikus magánjogi elméleteken nyugszik. A piac, mint egyenlő alanyok rendszere azonban a modern gazdaságban illúzió.³⁶ Nem igen értelmezhető például, hogy egy kis családi betéti társaság miért nincs aszimmetrikus piaci helyzetben egy nagy franciaországi megrendelő konzorciummal szemben. A magyar bt. például nem perelhet a privilegizált joghatósági szabály alapján, vagy az általános, vagy az egyéb joghatósági okokra hivatkozva adhatja be keresetlevelét. És fizetnie kell a másik tagállamban szokásos perköltségeket, bízniia kell egy általa nem ismert nyelven eljáró, ismeretlen szabályok szerint ítélkező bírói fórumban.

Maga az EuB is érezte ezt a problémát, annál is inkább, mert a Benincasa c. Dentalkit ügyben³⁷ a Főtanácsnok jelezte, a franchise szerződéseknél az átadók egyoldalúan szabják meg a szerződési feltételeket, a felek pozíciója így a gazdasági (üzleti) jogviszonyok tekintetében sem egyenlő. Mégsem tekintette az EuB alkalmazhatónak a kedvezőbb joghatósági rendelkezést, hiszen a megkötött szerződés nem volt fogyasztási szerződés.

Összefoglalás

A jog fogalmai pontosan és világosan adják vissza és képezik le a mögöttes társadalmi, gazdasági változásokat, esetünkben a piaci kapitalizmus transzformációját. Ám ezek a korántsem automatikus folyamatok nem lezártak és nem homogén fogalmi sémákat alakítanak ki. A közösségi jog, úgy tűnik, konzekvens és egységes e területen, még akkor is egységesebb, ha a közösségi jogalkotó nem a nemzetállami jogalkotó folyamatokat és eljárásokat működteti. E tézis jelentősége túlmegy tanulmányunk keretein, itt és most csak a fogyasztóvédelmi szabályok dinamizmusára és lezártatlan történetére hívjuk fel a figyelmet. Feltehető, az elmozdulás még jelentősebb lesz majd az európai szabályozás irányába, ez azonban a fogyasztónak minden bizonnyal nagyobb védelmet jelent majd. További kutatásunk kiterjed majd e folyamatokra, mivel sem időben sem térben nem szeretnénk lezárni témakörünk bemutatását.

Dr. Gyekiczky Tamás
ügyvéd

Jegyzetek

- 1 Jelen írás alapja a szerző „A fogyasztó örököse és a privilegizált joghatóság. (Egy kutatási terv előkérdései)” c. tanulmánya, amely a Károli Gáspár Református Egyetem jogi karának konferenciájáról („A Brüsszel I. Rendelet módosítása.” Budapest. 2011. május 26.) kiadott kötetben lát hamarosan napvilágot a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadónál. Ugyancsak sajtó alatt van a „Fogyasztó fogalmáról” c. tanulmányunk, amely a Gazdasági élet és Társadalom (Wekerle Sándor Üzleti Főiskola Tudományos Folyóirata) c. Almanachban lát majd napvilágot, az idén.
- 2 Niklas Luhmann: *Rechtssoziologie*. Westdeutscher Verlag GmbH. Opladen. 1987. 179. old.
- 3 Peter L. Berger – Thomas Luckmann: *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*. Eine Theorie der Wissenssoziologie. Fischer Verlag. Frankfurt am Main. 1970. 96. old.
- 4 Jan Piaget: *Szociológiai tanulmányok*. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. Különösen: 194. old.
- 5 Kecskés László: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009.
- 6 BGB azaz Bürgerliches Gesetzbuch, – Polgári Törvénykönyv.
- 7 Josef Drexl: *Die wirtschaftliche Selbstbestimmung des Verbrauchers*. Mohr Siebeck. Tübingen. 1998.
- 8 Fazekas Judit: *A fogyasztóvédelmi jog fejlődése*. I. m.: Miskolczi Bodnár Péter (szerk): *A civilizisztika fejlődéstörténete*. Bíbor Kiadó Miskolc, 2006. 113. old. A szerző jó szemmel vette észre, hogy a magánjogi védelem az USA gazdaság és jogtörténetére jellemző, amíg az attól eltérő modell – az európai – inkább közjogi elemekkel operál. A különbség mögött azonban gondolkodási és szabályozási modelleltérések húzódnak meg.
- 9 Josef Drexl i. m. 10. old.
- 10 Vö.: *Osztoivits András: Érvénytelenség a fogyasztói szerződéseknél*. Im: A magánjogi kodifikáció eredményei. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010. 61. old.
- 11 Dr. Meinrad Dreher: *Der Verbraucher – Das Phantom in den opera des europäischen und deutschen Rechts?* I. m.: J. Z. (Juristenzeitung) 1997. 167. old.
- 12 Hajnal Zsolt: *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó*. In: Magyar fogyasztóvédelmi magánjog – európai kitekintéssel. (szerk.: Szikora Vera) Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének (FOME) kiadványa. Debrecen, 2010. 50. old.
- 13 Kende Tamás – Szűcs Tamás: *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Complex Wolters Kluwer csoport, Budapest, 2009. 654. old.
- 14 Dr. Angyal Zoltán: *Légiközlekedési Jog az Európai Unióban*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011. Illetve: Gyekiczky Tamás: *Késésben*. (Légi utasok bírói jogvédelme Magyarországon a közösségi jog tükrében.) Európai Jog 2010/3. sz. 9–17. old. valamint: A légi utasok védelme az Európai Unió jogában. Fogyasztóvédelmi Szemle 2010/5. on-line kiadás. A szakirodalom abban nem egységes, hogy az utas védelem a fogyasztóvédelem része-e avagy sem. Mellette szól, miszerint a fogyasztóvédelmi intézmények intézik legnagyobb részben az utas panaszokat. Ellene szól a jogforrási rendszer, avagy éppen a Rendelet 15. Cikke, ami kizárja a fuvarozási és személyszállítási szerződéseket az alkalmazási köréből (a privilegizált joghatóság köréből), amennyiben azok nem kínálnak egyszerre utazást és szállást.
- 15 A Tanács 44/2001/EK Rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.
- 16 A Rendelet fogalmához hasonlóan határozzák meg a fogyasztó védelmét ellátó más jogszabályok a fogyasztó fogalmát, kivéve a személy – természetes személy definíciós elemet. Csak példalódzó felsorolással, természetes személyként határozza meg a Tanács 1985. december 20-i 85/577/EGK irányelve (az üzleteliségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről), a Tanács 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv (a fogyasztó

- tókkal kötött szerződésekből alkalmazott tisztességtelen feltételekről), az Európai Parlament és a Tanács 1999. május 25-i 1999/44/EK irányelve (a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól) a fogyasztót. A szervezett utazási formákról szóló első irányelv (A Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve pedig általában vett személyről beszél).
- 17 Brüsszelben 1968. szeptember 27-én kötött egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.
 - 18 EuB: jelenleg az Európai Unió Bírósága, a Lisszaboni Szerződés előtt az Európai Közösségek Bírósága elnevezés rövidítése.
 - 19 A történeti fogalomértelmezés összefoglalóját vö. a C-464/01. sz. ügyben (Johann Gruber c. Bay Way AG) 2005. január 20-án meghozott ítélet 31. pontja.
 - 20 A szigorú értelmezés kötelezettségét többek között a Bíróság a C-27/02. sz. ügy (Petra Engler c. Janus Versand GmbH) 2005. január 20-i ítéletében – 43. pont – mondta ki. Ez többek között azt jelenti, hogy a joghatósági privilégiumra vonatkozó rendelkezések csak az Egyezményben (Rendeletben) kifejezetten meghatározott esetekben alkalmazható és alkalmazásuknak az Egyezmény céljainak elérését kell szolgálnia.
 - 21 C-464/01. sz. ügy ítéletének Összefoglalója. Az ítélet legfontosabb szövegrészei megtalálhatóak az Osztovits András (szerk.): Európai Joghatósági szabályok polgári perekben c. kötet 165–175. oldalán.
 - 22 A C-27/02. számú – fentebb idézett – ítélet 34. pontja.
 - 23 A C-27/02. sz. ítélet 45. pontja.
 - 24 C-180/06. sz. ügyben (Renáta Ilsner c. Martin Dreschers, a Schlank & Schick GmnH felszámolója) 2009. május 14-én hozott ítélet 53–54. pontja. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=2011.05.22.letöltés>. Vö. még: C-96/00. sz. ún. Gabriel ügyben 2002. július 11-én hozott ítéletet. EBHT 2002. I-6367. old.
 - 25 A Rendelet Preambulumának 13. pontja.
 - 26 Így a Bertrand ügy C-150/77.sz. ill. a Shearson Lehman Hutton ügy C-89/91. sz. ítéletei.
 - 27 C-464/01. sz. ügyben (Gruber ügy) 2005. január 20-án meghozott ítélet 39. pontja. Osztovits András (szerk.): Európai Joghatósági szabályok polgári perekben c. kötet 165–175. oldalán.
 - 28 Vö. Shearson Lehman Hutton ügy (C-89/91.) ítélete, amelyben a bíróság nem ismerte el az engedményezés során az engedményező jogutódját fogyasztónak.
 - 29 Haimo Schack: *Internationales Zivilverfahrensrechts*. Verlag C. H. Beck. München. 2006. 102. old.
 - 30 Rolf A. Schütze: *Zweiklassenjustiz im Europäischen Zivilprozessrecht*. I. m.: Zwischen Vertragsfreiheit und Verbraucherschutz. Festschrift für Friedrich Graf von Westfallen zum 70. Geburtstag. Hrsg.: F. Christian Grenzow, Barbara Grünewald, Hans Schulte-Nölke. Dr. Otto Schmidt Verlag. Köln. 2010. 628. old.
 - 31 BGH, Urteil vom 30.9.2009 – VIII ZR 7/09. A perbeli ügyben egy ügyvédnek azért esett el a fogyasztói státusszal együtt járó kedvezményektől, mert lámpavásárlása során a kereskedő nem tudott egyértelműen meggyőződni arról, hogy a lámpát magánemberként, avagy irodájában – önálló foglalkozási tevékenységéhez – fogja-e használni.
 - 32 Jauernig, *Bürgerliches Gesetzbuch*. 13. Auflage 2009. Münchener Kommentar.
 - 33 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről. 2. § a) a fogyasztó, f) a termék, g) a szolgáltatás, és l) az áru fogalma. Meg kell jegyezni, hogy 2008. szeptember 2-ig a törvény a fogyasztó meghatározását másként definiálta, és a magyar bírói gyakorlat e fogyasztó fogalom alapján ítélkezett (KGD 2005. 44 KGD 2005. 50.) A fogalom a Ptk. jelenlegi fogyasztó fogalmával esett egybe. (Pl.: KGD 2005. 50, Fogyasztó nem csak természetes személy, hanem gazdasági társaság is lehet, ha az áru megvásárlása annak végső felhasználása érdekében történt (1997. évi CLV. törvény 2. §).
 - 34 e) fogyasztói szerződés: az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jótállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a – tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott úrtartalommal ki nem szerelt – vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk);
 - 35 Dr. Meinrad Dreher: *Der Verbraucher – Das Phantom in den opera des europäischen und deutschen Rechts?* I. m.: J. Z. (Juristenzeitung) 1997. 167. old.
 - 36 Ezt már Galbraith látta az Új ipari állam című könyvében. Galbraith, John Kenneth: *The New Industrial State*. Harmondsworth: Penguin, 1972. (Sec. Ed.).
 - 37 C-269/95. sz. ügy. Ítélet: 1997. július 3.